

A HORVÁT EU CSATLAKOZÁS GAZDASÁGI HATÁSAI

ENDRŐDI-KOVÁCS VIKTÓRIA *

(Kivonat) Horvátország 2013. július 1-jével vált az Európai Unió 28. teljes jogú tagjává. Az ország Jugoszlávia történelme folyamán az egyik legfejlettebb tagköztársaság volt Szlovénia mellett. Ennek ellenére az ország csupán csak 2003-ban adta be csatlakozási kérelmét, valamint a csatlakozási tárgyalások megkezdése után majdnem nyolc év után vált az integráció részesévé. A tanulmány fő kérdése, hogy vajon az ország gazdasági helyzete hátráltatta-e a csatlakozás folyamatát vagy e mögött milyen más tényezők figyelhetők meg? Jelen tanulmány célja, hogy ismertesse Horvátország uniós csatlakozásának folyamatát, gazdasági szempontból a régió országai között elfoglalt helyét. Emellett a tanulmány további célja, hogy bemutassa Horvátország jelenlegi gazdasági jellemzőit, problémáit és kihívásait.

Kulcsszavak: Horvátország, gazdaság, csatlakozási folyamat, Európai Unió, Nyugat-Balkán

A TANULMÁNY VÁZLATA

Bevezetés - a horvát csatlakozási folyamat ismertetése

A horvát csatlakozást gátló tényezők

Horvátország régiós helyzete

Gazdasági problémák, kihívások

A horvát csatlakozás gazdasági hatásai

*

Bevezetés

Horvátország és az Európai Unió kapcsolata viszonylag új keletű, nem tekint vissza több évtizedes múltra. A tényleges diplomáciai kapcsolatok kezdete csupán a kilencvenes évek elejére, a délszláv háború idejére tehető. Horvátország 1991. június 25-én kiáltotta ki a függetlenségét, az Európai Közösségek pedig az elsők között, 1992. január 15-én ismerte el azt. A délszláv háború elhúzódása, a kilencvenes évek antidemokratikus vezetése, valamint a háborús bűnösök ügyei azonban lassították a diplomáciai kapcsolatok fejlődését, elmélyülését (Juhász 1999). Habár 1998-ban létrehozták Horvátországban az Európai Integrációs Hivatalt, valamint 1999-ben elkezdődött a Stabilizációs és Társulási Folyamat, a két fél kapcsolata a 2000-es évek elejétől javult erőteljesebben, mivel a 2000-ben hatalomra kerülő Szociáldemokrata Párt (SDP) és az új kormány komolyabban is elkötelezte magát az európai integráció mellett, célul tűzte ki az Európai Unióhoz való felzárkózást és csatlakozást. Innentől kezdve gyorsabban haladtak az események: Horvátország 2001. október 29-én írta alá a Stabilizációs és Társulási Megállapodást (SAA), amely csupán 2005-ben lépett életbe, miután elfogták Ante Gotovina tábornokot, és a hágai törvényszék elé (ICTY) elé került. Az Európai Unió 2003-ban a thesszaloniki csúcson tett ígértet arra vonatkozóan, hogy a jövőben a térség államait¹ felveszi tagjai közé. Ezután, még abban az évben a horvátok beadták csatlakozási kérelmüket, 2004 áprilisában az Európai Bizottság pozitív véleményét fejtette ki a csatlakozást illetően és 2004 júniusától hivatalosan is tagjelölt állam volt Horvátország. A csatlakozási tárgyalások pedig 2005. október 3-án

* A szerző: *Endrődi-Kovács Viktória PhD.* Budapesti Corvinus Egyetem, Világgazdasági Intézet, Társadalomtudományi és Nemzetközi Kapcsolatok Kar. Disszertáció címe: *A Nyugat-Balkán gazdasági integrációérettsége.* Kutatási terület: Nyugat-Balkán gazdasági integrációérettsége, FDI és korrupció kapcsolata.

¹ Horvátországot, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságát, Szerbia és Montenegrót (beleértve Koszovót is az ENSZ BT 1244-es határozata alapján), Albániát valamint Bosznia-Hercegovinát.

kezdődtek meg (Endrődi-Kovács 2013). A csatlakozás végső dátuma kapcsán az évek folyamán több időpont is felmerült (például 2009, 2011, 2012, 2013. január), míg végül 2013. július 1-jén az ország valóban csatlakozhatott az Európai Unióhoz annak 28. tagállamaként.

A tanulmány célja, hogy 2002-től kezdődően megvizsgálja Horvátország gazdaságát arra a kérdésre keresve a választ, hogy valóban indokolta-e a horvát gazdaság állapota azt, hogy csupán 2013 júliusában csatlakozott az Európai Unióhoz. Emellett a tanulmány kitér a horvát csatlakozás óta eltelt időszakra is, az elérhető adatok alapján igyekszik felvázolni a horvát gazdaság jelenlegi helyzetét, kilátásait. Ezek előtt azonban röviden ismertetem a horvát csatlakozási folyamatot hátráltató, nem csupán gazdasági aspektusait.

A horvát csatlakozást gátló tényezők

A csatlakozás folyamatát több tényező is hátráltatta az elmúlt évek folyamán. Az 1990-es években két fő hátráltató tényező figyelhető meg: a délszláv háborút és annak gazdasági következményei, illetve Franjo Tudjman antidemokratikusnak nevezhető kormányzása. A délszláv háború nemcsak jelentős anyagi (például infrastrukturális) károkat okozott, hanem a transzformációs folyamatot is késleltette: amíg a kelet-közép európai országok esetében a nyolcvanas évek végén – kilencvenes évek elején elkezdődött, a nyugat-balkáni államok esetében csak jóval később, a 2000-es elején indulhatott meg a demokratizálódás folyamata, a működő piacgazdaság kiépítése (Kemenszky 2008). Ennek ellenére a demokratikus átalakulás Horvátországban viszonylag gyorsan végbement, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (*EBRD, European Bank for Reconstruction and Development*) átalakulási indexe alapján nagyon jó eredményeket ért el 2007-re (ennek kifejtését lásd később, a következő fejezetben).

Továbbá, kiemelt probléma volt a Hágában működő Volt Jugoszlávia Nemzetközi Büntetőtörvényszékkel (ICTY) való együttműködés, amely intézmény több horvát háborús bűnös, köztük Ante Gotovina ügyében nyomoz/nyomozott. Egy másik tényező, amely sokáig hátráltatta a csatlakozási folyamatot, az a közigazgatási reform és annak lassú előrehaladása volt. A reform azért volt szükséges, mivel a tulajdonjogi viszonyok rendezetlenek voltak, elsősorban a telekkönyvek rendbetétele volt a cél. Ez a probléma megoldódott, a Bizottság elégségesnek ítélte meg e téren az előrelépéseket, azonban a háttérben egy másik probléma is húzódik, húzódott, mivel ez a korábbi probléma részben korrupciós probléma is.

További hátráltató tényező volt a védett halászati zóna felállítása, amelyet 2003-ban azzal a céllal hozta létre Zágráb az Adriai-tengeren, hogy megóvják halállományukat és korlátozzák a tengervíz szennyezését. Az övezet átlépésének tilalma egészen 2008. januárig nem volt érvényes az unió tagállamaira, amikor is Horvátország kiterjesztette az Európai Unió tagállamaira is, amely óriási vitát és ellenállást váltott ki, kiváltképp a szomszédos, a térségben érdekelt uniós tagállamok körében. Szlovénia a vitatott szlovén-horvát tengeri határ, valamint a nemzetközi vizekre való kijutása miatt ellenezte a zónát, Olaszország pedig szeretett volna a jövőben is szabadon halászni az Adrián, ahol erősebb flottával rendelkezik, mint Horvátország. 2008. március 15-étől Horvátország felfüggesztette a rendelkezés érvényesítését az uniós halászhajókkal szemben (Endrődi-Kovács 2011).

2008 decemberétől 2009 októberéig Szlovénia erőteljesen blokkolta a horvát csatlakozási tárgyalásokat, mivel a tengeri kijáratról majdnem két évtizede tartó vitája volt Horvátországgal (több fontos csatlakozási fejezet lezárására mondott nemet Szlovénia). Ezt megelőzően Horvátország többször ajánlotta nemzetközi döntőbíróóság igénybevételét, hogy a problémát rendezzék, de Szlovénia azt elvetette. A szomszédos ország úgy vélte: a blokkolással jobban kikényszerítheti a számára kedvező döntést, követeléseit a vitában. A határvitáról az Európai Unió kérésére, illetve közbenjárására nemzetközi döntésben „arbitrage”-ban állapodtak meg, és ezzel, illetve fokozatos végrehajtásával rendeződött a vita (Európai Bizottság 2010 és 2011).

Végül, a csatlakozási fejezetek közül az igazságszolgáltatással, bírói testületekkel és az alapvető jogokkal (23), illetve a versenypolitikával (8.) foglalkozó fejezet lezárása okozott komolyabb nehézségeket. Előbbivel kapcsolatban a korrupció, illetve a kisebbségek védelme, egyenlő jogok biztosítása, a menekültügy kapcsán merültek fel problémák, valamint a Jugoszláv Büntetőbíróósággal való együttműködés (okiratok átadása) haladt vontatottan. Szükséges volt az adminisztráció és a bíróságok további reformja, illetve a munkaerőpiac rugalmasabbá tétele (Európai Bizottság 2007-2011).

Az Európai Unió 2011 júniusában fejezte be Horvátországgal a csatlakozási tárgyalásokat és 2011 decemberében írták alá a csatlakozási szerződést. A 2012. január 22-én tartott népszavazáson a horvátok 66%-a voksolt az uniós tagság mellett – a részvételi arány azonban meglehetősen alacsony volt: 43,67% (Origo 2012). Ezzel minden akadály elhárult, hogy az ország 2013. július 1-jével az Európai Unió 28. tagállamává válhasson. A következőkben azt vizsgálom meg, hogy gazdasági szempontból valóban

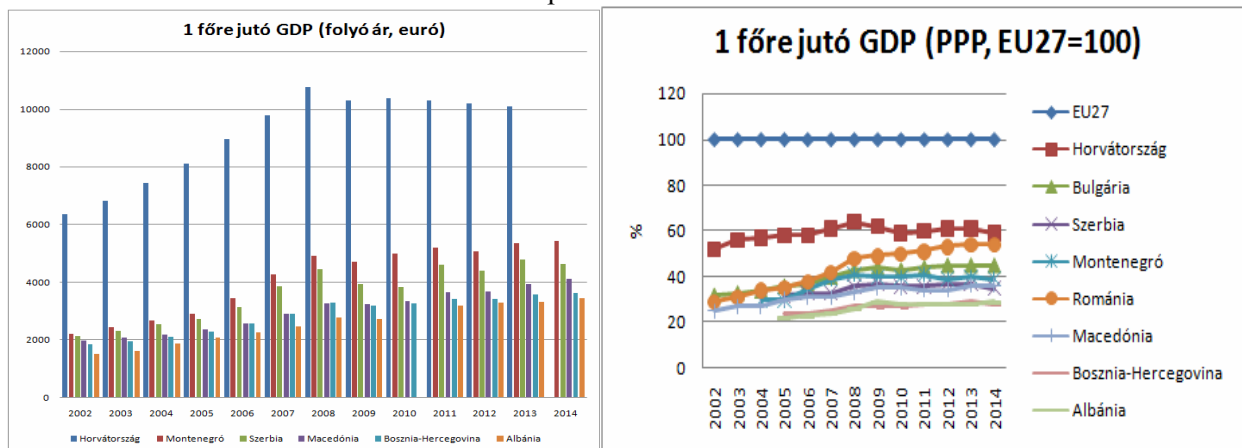
felkészült volt-e erre az ország, azaz az alapkritériumok teljesítésével gazdaságilag integrációérettnek tekinthető-e a nyugat-balkáni régió államaihoz², illetve a 2007-ben csatlakozott két országhoz: Romániához és Bulgáriához viszonyítva.

Horvátország régiós helyzete

Az ország gazdasági helyzetét tekintve több szempontból is kiemelkedik a nyugat-balkáni régió államai közül, még sok esetben a korábban csatlakozott Románia és Bulgária gazdasági mutatóival való összehasonlításban is jobb eredményeket ért el.

Elsőként kiemelendő a működő piacgazdaság helyzete. A koppenhágai kritériumok között szerepel az, hogy egy országnak a csatlakozás érdekében működő piacgazdasággal kell rendelkezzen. Ennek mérésére az Európai Újjáépítés és Fejlesztési Bank (EBRD, *European Bank for Reconstruction and Development*) átalakulási indexe jó támpontot ad. Ha az EBRD (2002-2015) jelentései alapján összehasonlítjuk Horvátország és a többi kelet-közép európai állam teljesítményét, megállapítható, hogy a nyugat-balkáni régió országaihoz képest Horvátország a működő piacgazdaság kiépítése területén magasabb szintről indult és magasabb szinten áll, már a kezdetektől majdnem teljesíti a működő piacgazdaság feltételeit. 2007-től egyértelműen teljesíti azt a szintet, amit a korábban csatlakozott 10+2 tagállam csatlakozásuk évében (azóta éri el a 3,4-es átlagot, illetve a versenyképesség területén elérte a 3-mas szintet).³ Ennek ellenére az is megállapítható, hogy még valamelyest elmarad a kelet-közép európai államok jelenlegi átlagától, emellett a pontszámok alapján Bulgária és Románia is valamivel jobban teljesít az országnál. Ez nagyrészt annak tudható be, hogy az elmúlt években lassan haladtak/haladnak a reformok Horvátországban (kiváltképpen a nagyprivatizáció és versenyjog területén), illetve fellelhetők olyan évek (2005, 2008, 2010), amelyek során nem történt érdemi előrelépés. Ezek ellenére teljesíti a feltételeket, tehát Horvátország a hiányosságok ellenére a működő piacgazdaság szempontjából integrációérettnek tekinthető. Ezt az Európai Bizottság (2010) is megerősíti, 2010-2011-es bővítési stratégiájában kijelenti, hogy akkorra Horvátország már teljes mértékben teljesíti a működő piacgazdaság feltételeit.

1. ábra: Az egy főre jutó GDP (folyó ár, euróban és az EU27-ek százalékában⁴) alakulása a nyugat-balkáni államokban és az Európai Unióban 2002 és 2014 között

Forrás: Eurostat (2016) alapján saját szerkesztésű ábra

² A nyugat-balkáni régió alatt az Európai Unió definícióját követve a következő államokat értem: Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság (a továbbiakban Macedónia), Szerbia, Montenegró, Albánia, Bosznia-Hercegovina. Koszovót az adatok hiányossága miatt nem vizsgálom külön, habár a vizsgálat során több nemzetközi szervezet adatai tartalmazzák a koszovói adatokat, kiváltképpen 2008-ig (például EBRD).

³ Az átalakulási index paraméterei: kis és nagyprivatizáció, kormányzatok és vállalatok átszervezése, árliberalizáció, külgazdasági- és árfolyamrendszer, bankreform és kamatláb-liberalizáció, értékpapírpiac és nem bank jellegű pénzügyi intézmények működése, versenypolitika, valamint infrastruktúra. A Transition Report az egyes paraméterekkel kapcsolatosan az átalakulás állását és fejlődését 4-es skálán méri, ahol az 1 az átalakuló reformok hiányát jelenti, a 4-es pedig a fejlett piaci gazdaságokéhoz hasonló szintet jelez (EBRD 2009).

⁴ Mivel a vizsgálati időtartam legtöbb évében Horvátország nem volt tagja az Európai Uniónak, valamint külön vizsgálom az országot az Európai Uniótól, ezért az EU28-ak átlaga helyett az EU27-ek átlagát vettem viszonyítási alapnak.

Amint az a fenti, 1. ábrából is látszik, Horvátország gazdasága kiemelkedik a nyugat-balkáni régió országai közül az egy főre jutó GDP tekintetében. Látható, hogy a Nyugat-Balkán államai jelentős mértékben le vannak maradva az EU27-ek átlagához képest, habár Horvátország messze a régiós átlag felett áll (2014-ben az EU27-ek átlagának 59%-án, míg a régió többi állama a 29-39%-án). Emellett a 2000-es évek elejéhez képest minden országban (beleértve Horvátországot is) megfigyelhető egy enyhe növekedési, fejlődési ütem, azonban a 2008-2009-es gazdasági válság hatására ez a korábbi lassú növekedési ütem visszaesést illetve stagnálást eredményezett (ennek kifejtését lásd később). Horvátország teljesítményét érdemes a 2007-ben csatlakozott Románia és Bulgária teljesítményével összevetve is megvizsgálni. Látható, hogy Horvátország teljesítménye mindvégig jobb volt e két országénál az egy főre jutó GDP tekintetében, viszont a többi nyugat-balkáni állam mutatói rosszabb teljesítményről árulkodnak. Érdemes azt is megfigyelni, hogy az elmúlt években az uniós csatlakozás ellenére e két államban is markánsan lassabbá vált a felzárkózás üteme.

1. táblázat: Az Emberi Fejlettség Indexe a nyugat-balkáni államok, Románia, Bulgária és Magyarország esetében (rangsor, év)

	HDI rangsor	Iskolában töltött évek száma
Macedónia	84 - magas	8,2
Bosznia-Hercegovina	85 - magas	8,3
Albánia	85 - magas	9,3
Szerbia	66 - magas	9,5
Románia	52 - magas	10,5
Montenegró	49 - magas	10,5
Bulgária	59 - magas	10,6
Horvátország	47 - nagyon magas	11
Magyarország	44 - nagyon magas	11,3

Forrás: UNDP (2014 és 2015) alapján saját szerkesztésű táblázat

A gazdasági fejlettség szempontjából érdemes elemezni az ENSZ Fejlesztési Programja (*United Nations Development Programme, UNDP*) által mért Emberi Fejlettség Indexének (*Human Development Index, HDI*) alakulását Horvátországban illetve összehasonlításképpen a nyugat-balkáni államokban illetve néhány uniós tagállamban. Amint az 1. táblázatból is kiolvasható, Montenegró mellett csak Horvátország került a régió államai közül a világ első ötven állama, tehát a nagyon magas gazdasági fejlettségűnek tekintett országok közé; a régió államai közül első a rangsorban. Összehasonlításképpen Magyarország megelőzi, de nem sokkal, míg Románia és Bulgária nem került be az első ötven ország közé. Montenegró a legutóbbi 2015-ös jelentésben került be az első ötven állam közé, korábban 51. volt Az emberi fejlettségi rangsor következő ötven országa közé sorolható a többi nyugat-balkáni állam, ami magas fejlettséget jelent az UNDP besorolása alapján, valamint az elmúlt évekhez képest javítottak a rangsorban elfoglalt helyüket tekintve (UNDP 2014-2015). Az iskolában töltött évek száma alapján is kiemelkedik a régió államai közül Horvátország, sőt még Romániát és Bulgáriát is megelőzi e téren. Ezen példakon kívül több más mutatószám alapján is Horvátország helyzete kimagasló a régió országai közül és sok más esetben jobban is teljesít náluk (például munkatermelékenység). Még kettő, gazdasági fejlettséget mutató indikátort emelnék ki. Az egyik szorososan kapcsolódik az előbb említett HDI mutatóhoz, hiszen annak egyik mutatószáma: a születéskor várható időtartam. A másik, általam kiemelt mutatószám pedig egy infrastrukturális mutatószám: a 100 főre jutó internet-felhasználók száma (lásd 2. és 3. ábra).

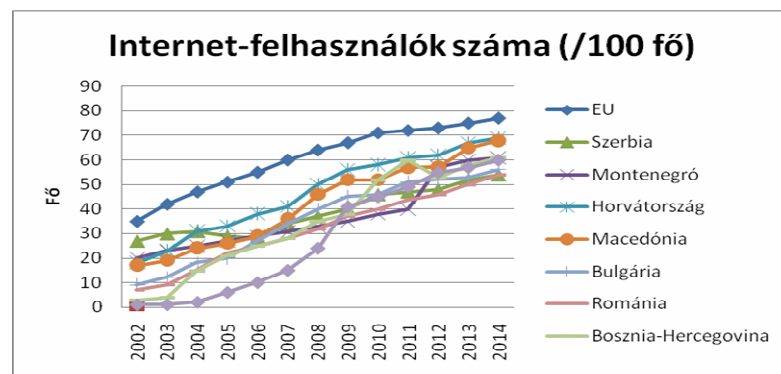
Habár a vizsgálódás időtartama alatt nem Horvátországban volt a legmagasabb a születéskor várható élettartam a nyugat-balkáni államok közül - Albánia és Bosznia-Hercegovina esetében is magasabb értékek figyelhetők meg az elemzés kiinduló évében - a horvátok születéskor várható élettartama az évek során emelkedett, napjainkra majdnem elérte a nyugat-balkáni régió közül a legmagasabb értéket. Románia és Bulgária adatainál azonban kedvezőbb a helyzet az országban. Bár a születéskor várható időtartam elmarad az Európai Unió átlagától, egy felzárkózási folyamat megfigyelhető e téren. Hasonló folyamatok állapíthatók meg az internet-felhasználók tekintetében is. Horvátország mára Macedónia mellett a legtöbb internet-felhasználóval rendelkező ország, 2002 óta pedig lehagyta Szerbiát. Továbbá, egyértelműen jobb adatokkal rendelkezik, mint a korábban csatlakozott Románia vagy Bulgária. E téren kisebb az európai uniós átlagtól való eltérés és itt is megfigyelhető a konvergencia Horvátország és az Európai Unió között.

2. ábra: A születéskor várható élettartam alakulása a Nyugat-Balkán államaiban, valamint az Európai Unió kiemelt tagállamaiban 2002 és 2013 között⁵

Forrás: Eurostat és Világbank (2016) adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra

3. ábra: A 100 főre jutó internet felhasználók száma a Nyugat-Balkán

Forrás: Világbank (2016) adatbázisa alapján saját szerkesztésű ábra

Összegezve elmondható, hogy a régió országai közül Horvátország gazdasági szempontból egyértelműen kiemelkedik. Sőt, a korábban csatlakozott két tagállamnál (Románia és Bulgária) is jobban teljesített néhány szempontból, kiváltképpen a 2008-2009-es válság kitöréséig. Azonban a gazdasági válság súlyosan érintette az ország gazdaságát, felszínre hozva a strukturális problémákat, a szükséges reformok elhalasztását vagy hiányát.

Gazdasági problémák, kihívások

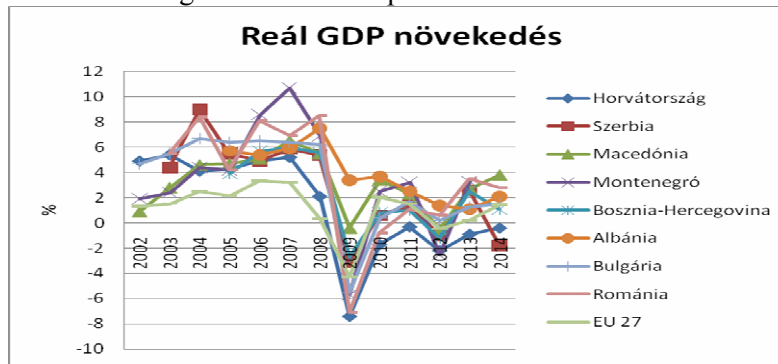
A fentebb vázolt kedvező helyzet ellenére Horvátország számos gazdasági problémával, kihívással szembesül napjainkban. Horvátország versenyképességét erőteljesen rontotta a világgazdasági válság, 2008-ról 2009-re több mint tíz helyet csúszott vissza a rangsorban, a következő évben pedig négyet esett vissza Világgazdasági Fórum (WEF, *World Economic Forum*) rangsora alapján (WEF 2008 és 2009). A szervezet legutóbbi, 2015-2016-os versenyképességi rangsorában Horvátország csupán a 77. helyen végzett a 140 vizsgált ország közül. A régió országai közül Macedónia és Montenegró is megelőzi, Magyarország pedig a 63. helyen végzett. A jelentés szerint az üzleti beruházásokat gátló tényezők a politikai instabilitás mellett az adóráták, a rugalmatlan munkaerőpiaci szabályozás, valamint a horvátok munkakedve (WEF 2015). A Világbank Doing Business rangsorában az alábbi szempontok alapján is rosszul teljesít az ország: építési engedélyek beszerzése (129. hely), vállalatlapításhoz szükséges napok száma (83. hely), hitelfelvétel lehetősége (70. hely), valamint a tulajdon regisztrálása (60. hely) (Világbank 2016). Emellett a privatizáció az országban lassan halad, sok tendert vonnak vissza, illetve halasztanak el. Korábbi példaként a hajógyárak privatizációját lehet felhozni. Nemrégiben pedig az autópálya-koncessziós tendert halasztották el; kezdeti

⁵A vizsgálat időpontjában nem álltak még rendelkezésre a 2014-es adatok.

nyilvános ajánlattétel eljárást indítottak helyette, amely viszont várhatóan kevesebb bevételhez juttatja majd a horvát kormányzatot, mint a koncessziós tender. A horvát kormány az autópályák-koncesszióba adásával törlesztette volna az autópályák hiteleit. Az autópályák fenntartó koncessziós eljárását a lakosság vétőzte meg (Napi 2015). A legfontosabb feladat lenne a privatizáció továbbvitele, elsősorban a közlekedés, vegyipar illetve a bankszektor területén (EBRD 2015).

A 2008-2009-es világgazdasági válság súlyosan érintette Horvátország makrogazdasági helyzetét, felszínre hozva az ország strukturális problémáit, mint például az állami vállalatok lassan haladó privatizációját, a szükséges infrastrukturális reformok illetve beruházások elhalasztását (EBRD 2015). Emellett a 2008-ig tartó pozitív gazdasági növekedést elsősorban a bővülő hazai kereslet és belső fogyasztás növekedése indukálta, amelyet fokozott a nagy mennyiségű külföldi tőke beáramlása és az olcsó hiteleknek köszönhetően az emelkedő hitelállomány (amely növekvő eladósodáshoz vezetett) (Lőrinczné 2015, p.149-151). Amint azt az alábbi, 4. ábra is mutatja, Horvátország a válság óta nem tudott gazdasági növekedést elérni, míg a nyugat-balkáni régió államait e téren kevésbé érintette a válság (habár még Szerbia esetében is azt láthatjuk, hogy nem sikerült még teljes mértékben kilábalnia a 2008-2009-es válságból). Emellett Horvátország az Európai Unión belül az egyik, a válság által legsúlyosabban érintett ország. A válság óta összesen 12%-kal zsugorodott a horvát gazdaság, ennél csak Görögország tudott gyengébb teljesítményt felmutatni a tagállamok közül.

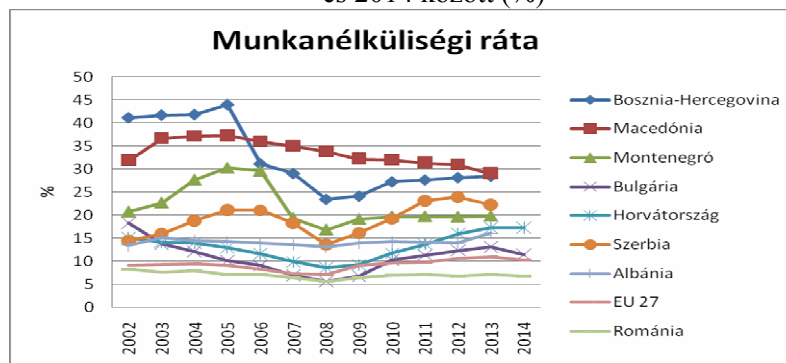
4. ábra: A Nyugat-Balkán országainak és az Európai Unió reál GDP alakulása 2002 és 2014 között (%)

Forrás: Eurostat (2016) adatai alapján saját szerkesztésű ábra

Ezzel párhuzamosan a válság hatására az országban megnőtt a munkanélküliek száma is. Már a válság kirobbanása előtt is megfigyelhető, hogy a horvát munkanélküliségi ráta magasabb volt az európai uniós átlagnál, ami a válság kitöréséig folyamatosan csökkent, ám a válság hatására exponenciálisan növekedett és elérte 2014-re a 17,3%-os szintet. Ez magasabb Románia vagy Bulgária átlagánál is, viszont a nyugat-balkáni államok közül Horvátország még mindig az egyik legalacsonyabb munkanélküliségi rátával rendelkezik (lásd 5. ábra és 1. táblázat).

5. ábra: A Nyugat-Balkán országainak és az Európai Unió munkanélküliségi rátájának alakulása 2002 és 2014 között (%)

Forrás: Eurostat (2016) adatai alapján saját szerkesztésű ábra

A válság hatásai más makrogazdasági mutatók tekintetében is markánsan megmutatkoznak. A horvát kormány jelentős mértékben csökkentek a bevételei: elsősorban a javak és turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások adóbevételeinek csökkenése miatt, valamint a csökkenő globális kereslet hatására jelentős

mértékben csökkentek a kereskedelemből/turizmusból származó bevételek (Murgasova et al 2015). A költségvetési deficit a válság előtti években is deficitese volt, azonban a válság hatására jelentős mértékben megnőtt (lásd 1. táblázat). Az államadósság pedig meredeken emelkedni kezdett: míg a válság előtti években 38% körül mozgott, mára 86% fölé emelkedett, amely komoly aggodalmakra adhat okot. Az Európai Unió túlzott deficit eljárást indított az ország ellen, 2014 januárja óta a helyzet változatlan e téren; az ország adósság-besorolása ezek miatt romlott (EBRD 2015). A jövőbeli feladatok közül kiemelkedő szereppel bír a fiskális egyensúly biztosítása. Horvátország elkezdte a bevételek növelését, például az Áfa mértékét 10%-ról 13%-ra emelték, továbbá megemelték a jövedéki adó mértékét, valamint egy 12%-os megtakarítási adót is bevezettek. Emellett azonban az ország kerüli a nagy kiadáscsökkentéseket valamint a strukturális reformokat (EBRD 2015).

Emellett a folyó fizetési mérleg hiánya évek óta komoly problémát jelent. Ez az exporttermékek versenyképességének alacsony szintjére, valamint a horvát valuta, a kuna túlértékeltségére vezethető vissza. A 2000-es évek folyamán a fogyasztás erőteljes megnövekedése miatt az import nagymértékben megélnült, amelyet a kuna túlértékeltsége csak elősegített. Összehasonlítva az EU többi közepes méretű tagállamával, gazdasági nyitottság terén Horvátország kevésbé nyitott országnak tekinthető (Lőrinczné 2015, p.154-155). Az ország legfontosabb kereskedelmi partnerei az Európai Unió tagállamai, elsősorban Olaszország, Németország, Szlovénia és Ausztria. Az uniós tagság óta Horvátország külkereskedelmi mérlege folyamatosan javul, az előrejelzések szerint 2015-ben rekord mennyiségű többlet mutatkozott. Ennek háttérben elsősorban a külföldi kereslet élénkülése valamint a kedvező turisztikai szezon állnak. Emellett az átmeneti, rekord nagyságú többlet egy új törvény is hozzájárult, ami előírja a svájci frankhitelek átváltását, amely komoly költségeket okoz a külföldi tulajdonú bankok számára. A következő években az export és importkereslet csökkenése várható (Európai Bizottság 2016).

1. táblázat: Horvátország főbb makrogazdasági mutatói 2011 és 2015 között

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
GDP növekedés (%)	2,1%	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-1,1	-0,4	0,9
Egy főre jutó GDP (euró, vásárlóerő-paritáson)	21873	20282	19988	20571	20182	20048	20059	n.a.
Munkanélküliségi ráta	8,6%	9,2%	11,7%	13,7	16	17,3	17,3	n.a.
Költségvetési egyenleg a GDP %-ában	-2,8%	-6,0%	-6,2%	-7,8%	-5,3%	-5,4%	-5,6%	-5,1%
Államadósság a GDP %-ában	39,6%	49%	58,3%	65,2%	70,7%	82,2%	86,5%	86,7%
Folyó fizetési mérleg (GDP %-ában)	-8,8%	-5,1%	-1,1%	-0,8	-0,5	1,6	1,1	5,7

Forrás: EBRD és Eurostat (2016) alapján saját szerkesztésű táblázat

További, már a válság előtt is megfigyelhető probléma és kihívás, hogy Horvátország elmaradt a privatizáció területén, állami támogatásokat ad a nagyvállalatoknak, valamint javítania kellene kormányzati hatékonyságán és üzleti környezetén. A kormány évek óta küzd az országban jelen lévő korrupcióval, amit jól tükröz az, hogy az ország a Transparency International korrupciós érzet indexe alapján évről-évre egyre jobban teljesít: 2015-ben már az 50. helyen végzett a 168 országból álló rangsorban – ezzel egy szinten áll Magyarországgal (Transparency 2015), azonban további erőfeszítések szükségesek a visszaszorítására.

A horvát csatlakozás gazdasági hatásai

Összegzésként érdemes azt szem előtt tartani, hogy Horvátország csatlakozása igazolja az 1990-es évek pusztító balkáni konfliktusait követően az Európai Unió politikát, amelynek célja az volt, hogy a nyugat-balkáni régióban békét, stabilitást, demokráciát, valamint végső soron uniós tagságot biztosítson (Európai Bizottság 2011). A csatlakozás bizonyította azt, hogy a nyugat-balkáni államok számára nem elérhetetlen cél az európai uniós tagság, habár kérdés, hogy mennyit hajlandóak várni a tagságra. Horvátország esetében láthattuk, hogy a hiányosságok ellenére az ország már 2013 előtt is összességében teljesítette a csatlakozási kritériumokat, gazdasága több szempontból is kedvezőbb helyzetben volt, mint a 2007-ben csatlakozott Románia vagy Bulgária gazdasága. Eppen a korábbi bővítési hullámok tapasztalatai miatt volt az Európai Unió óvatos a felvétellel kapcsolatban, emellett azonban egyéb más tényezők is késleltették azt (elsősorban a gazdasági válság illetve az eurózóna válsága).

Horvátországot érzékenyen érintette a gazdasági válság és a kilábalás csak éppen, hogy megkezdődött. Az előrejelzések szerint a tavalyi évben enyhe, 0,9%-os növekedést ért el a horvát gazdaság (lásd fenti, 1. táblázat), ami 2016 illetve 2017-ben tovább fog folytatódni (az EBRD (2015) 1,5-1,5%-os gazdasági növekedést prognosztizál). A növekedés alapjai az alacsony olajárak, a belső fogyasztás élénkítése, az eurózána keresletének növekedése, valamint a menekültválság hatásaként a horvát turizmus kedvezőbb helyzetbe kerülése (EBRD 2015). A munkanélküliség igen magas az országban, 2015 augusztusában 15,5%-os volt a munkanélküliek aránya, a lakosságon belül elsősorban a fiatalok munkanélkülisége riasztó. Ennek eredményeképp megfigyelhető, hogy a horvátok EU-ba irányuló migrációja a korlátozások ellenére emelkedett, főleg Ausztriába, Németországba és Szlovéniába. Ennek oka, hogy elsősorban a hiányszakmákat töltik be. Olaszországba nem nőtt a migráció, de ez az ország is kedvelt célpontja a horvát munkaerőnek. Ennek ellenére, egy 2014-es felmérés alapján a horvátok többsége nem tervezi, hogy elhagyja Horvátországot külföldi tanulás vagy munka céljából (a megkérdezettek 60% nem gondolkodik erről), de megfigyelhető ennek az aránynak az erőteljes csökkenése az elmúlt évek folyamán: 2009-ben még a megkérdezettek 80%-a gondolkodott ekképpen (Vidovic – Mara 2015). Alapvetően a régió többi államához képest (például Bosznia-Hercegovina vagy Albánia) a hazautalások szerepe nem jelentős, elmarad a régió átlagától, GDP arányosan 3,8% (Világbank 2016).

Mindezek ellenére nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy az ország gazdasági szempontból nagymértékben függ az Európai Uniótól: az ország (elsősorban exportjának és turizmusának) növekedése illetve annak kilátásai nagymértékben függenek az európai uniós kereslettől, az ország legfontosabb külkereskedelmi partnerei az Európai Unió tagállamai (Horvátország a külkereskedelmének több mint 60%-át bonyolítja le az Unió tagállamaival – Eurostat (2016)). Ha az ország véghezviszi a megkezdett reformokat, kedvezőbbé teszi üzleti környezetét, akkor várhatóan ez a függőség tovább fog erősödni a beruházások révén is. Azonban ehhez még több évre lesz szükség. Az ország előtt álló legfontosabb gazdasági kihívások közül kiemelendő a fiskális fenntarthatóság biztosítása: a költségvetési hiány és az államadósság csökkentése a bevételek növelése illetve a kiadások csökkentése révén. Az uniós csatlakozás, illetve az arra való felkészülés a horvát gazdaság számára katalizátor szerepet töltött be: segítette a horvát gazdaság felzárkózását, a reformok folyamatos (habár lassú) véghezvitelét, pénzügyi és bankrendszerének megerősítését (Murgasova et al 2015). Azonban jelenleg az ország előtt számos kihívás is áll, a csatlakozás utáni első években fontos feladat, hogy tapasztalatokat szerezzen a tagsággal kapcsolatban, megbirkózzon az Európai Unión belüli versennyel, valamint javítsa hatékonyságát a strukturális alapból származó pénzeszközök lehívása területén (EBRD 2015).

Irodalom

- EBRD (2015): *Transition Report 2015-2016. Rebalancing Finance*. London.
- EBRD (2014): *Transition Report 2014, Innovation in transition*. London.
- EBRD (2013): *Transition Report 2013, Stuck in transition?* London.
- EBRD (2012): *Transition Report 2012, Integration Across Borders*. London.
- EBRD (2011): *Transition Report 2011, Crisis and Transition: The People's Perspective*. London.
- EBRD (2010): *Transition Report 2010, Recovery and reform*. London.
- EBRD (2009): *Transition Report 2009, Transition in crisis?* London.
- EBRD (2008): *Transition Report 2008, Growth in Transition*. London.
- EBRD (2007): *Transition Report 2007, People in Transition*. London.
- EBRD (2006): *Transition Report 2006, Finance is Transition*. London.
- EBRD (2005): *Transition Report 2005, Business in Transition*. London.
- EBRD (2004): *Transition Report 2004, Infrastructure*. London.
- EBRD (2003): *Transition Report 2003, Integration and Regional Cooperation*. London.
- EBRD (2002): *Transition Report 2002, Agriculture and Rural Transition*. London.
- Endrődi-Kovács Viktória (2013): *A Nyugat-balkán gazdasági integrációérettsége*. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem.
- Endrődi-Kovács Viktória (2011): Horvátország EU csatlakozásának kérdései. *South-East Europe International Relations Quarterly*, 2011/1 Tavasz.
- Európai Bizottság (2016): *European Economic Forecast, Winter 2016*. February 2016. Luxembourg.
- Európai Bizottság (2011): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, Bővítési stratégia és a legfontosabb kihívások 2011-2012.*, Brüsszel.

- Európai Bizottság (2010): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, Bővítési stratégia és a legfontosabb kihívások 2010-2011.*, Brüsszel.
- Európai Bizottság (2009): *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council 2009-2010.*, Brussels.
- Európai Bizottság (2008): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, Bővítési stratégia és a legfontosabb kihívások 2008-2009.*, Brüsszel.
- Európai Bizottság (2007): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, Bővítési stratégia és a legfontosabb kihívások 2007-2008.*, Brüsszel.
- Eurostat. *Database*, 2016. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (2016.05.12).
- Juhász József (1999): *Volt Egyszer egy Jugoszlávia*, Aula, Budapest.
- Kemenczy Ágnes (2008): *A nyugat-balkáni uniós stratégia fejlődési irányai: stabilizáció és/vagy csatlakozás?* In: Berács József, Mészáros Tamás, Temesi József (szerk.): 60 éves a Közgazdaságtudományi Egyetem: A Jubileumi Tudományos Konferencia alkalmából készült tanulmányok. 126 p. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2008.10.03-2008.10.04. Budapest: Aula, 2008. pp. 155-171. 1., Plenáris ülés.
- Lőrinczné Bencze Edit (2015): *Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig*. Aposztróf Kiadó.
- Murgasova, Z. - Ilahi, N. - Miniane, J. – Scott, A. – Vladkova-Hollar, I. - IMF (2015): *The Western Balkans: 15 years of economic transition*. Washington, D.C. International Monetary Fund.
- Napi (2015): A horvát kormány eláll az autópálya-koncessziótól. 2015.03.27. http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/a_horvat_kormany_elall_az_autopalya-koncessziotol.595578.html (2016.05.15.).
- Origo (2012): Igent mondott az EU csatlakozásra a horvátok kétharmada: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20120122-a-horvat-eucsatlakozasrol-szolo-nepszavazas-eredmenye.html> (letöltés dátuma: 2013-08-20).
- Transparency International. *Corruption Perception Index (CPI) rangsor, 2015*. <http://www.transparency.org/cpi2015#map-container> (2016.05.15.).
- UNDP (2015): *Human Development Report 2015*. New York.
- UNDP (2014): *Human Development Report 2014*. New York.
- Vidovic, H.- Mara, I. (2015): *Free movement of workers, transitional arrangements and potential mobility from Croatia*. Vienna Institute for International Economic Studies, 2015 March, Vienna.
- Világbank. *Doing Business rangsor, 2016*. <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/croatia/> (2016.05.09.).
- Világbank. *Indicators 2016*, <http://data.worldbank.org/indicator> (2016.05.16).
- WEF (2015): *The Global Competitiveness Report 2015-2016*, Geneva, Switzerland.
- WEF (2009): *The Global Competitiveness Report 2009-2010*, Geneva, Switzerland.
- WEF (2008): *The Global Competitiveness Report 2008-2009*, Geneva, Switzerland.

© DKE 2016

<http://www.southeast-europe.org>
Email: [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org)

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org) címre. *A cikket a következőképpen idézze:*

Endrődi-Kovács Viktória: A horvát EU csatlakozás gazdasági hatásai. *International Relations Quarterly*, Vol. 7. No.1 (2016 Tavasz) 9 p.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*